

ВІКОВІ СКАРБИ МЕДИЧНОЇ НАУКИ

Боровик Ольга Борисівна

Директор наукової бібліотеки Вищого навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія»

Збереження, наукове дослідження і популяризація історичної спадщини медичної науки – надзвичайно важливий напрям діяльності бібліотеки ВДНЗУ „УМСА”. Книжкове зібрання старовинних медичних видань є предметом дбайливого й шанобливого зберігання, а протягом останніх років ще й ретельного вивчення. Невелика кількість (трохи більше 300) книжкових пам’яток дає поштовх для детального й поглибленого аналізу кожного примірника. Багато творів привертають увагу власне своїм змістом, деякі є бібліографічною рідкістю (літографований рукопис „Компендиум практического зубо врачевания” Ю. М. Гофунга, видана типолітографією Савви Іванченка у 1906-1907 роках), значну цінність мають видання, що містять провенієнції. У книгознавстві провенієнції трактують як власницькі записи (авторські помітки, дарчі написи тощо) і позначки на книзі, що дозволяють визначити історію володіння певними особами чи інституціями конкретної книги, яка часто пов’язана з належністю її до особистих книжкових зібрань, колекцій або бібліотек установ (Соколов В. Визначення терміна „провенієнція” в книгознавстві в контексті досліджень відомостей про власницьку належність книги. Вісник Книжкової палати, 2014, № 10. С. 19-22). На особливу увагу заслуговують книги, які знаходилися у приватних бібліотеках видатних науковців вищої вітчизняної зуболікарської освіти: зібрання творів професора, доктора медичних наук, заслуженого діяча науки УРСР Юхима Михайловича Гофунга та низка підручників і монографій зі стоматології, які належали видатному хірургу, засновнику щелепно-лицевої хірургії Мойсею Борисовичу Фабриканту, що були видані на початку ХХ століття провідними європейськими видавництвами. На

сторінках цих видань збереглися автографи, а також маргінальні записи вчених, що свідчать: ці книги не просто читали, їх вивчали та аналізували. Примірники з провенієнціями, які розповідають про належність книжок у минулому різним особам і установам – це надзвичайно цікавий напрям книгознавчого дослідження. Шлях видання від одного власника до іншого, відображений в печатках і штампах, – це буккроссинг епохи „до інтернету”. Наприклад, вражає захоплююча подорож 1-го тому енциклопедичного словника Ф. А. Брокгауза та І. А. Єфрона, відтворена штампами: „Офицерская бібліотека саперного баталіона, Библиотека 14-го Военно-телеграфного парка, Библиотека Просвітнього Союзу „Українська культура” і книжковим ярликом на обкладинці – Библиотека 12 Саперного Батальона (збережена дореформенна орфографія). Або простежується непростий шлях історії книгозбірні ВДНЗУ „УМСА”, частина фонду якої під час окупації Харкова в 1941 р. була евакуйована до м. Фрунзе, влита до новоствореного стоматологічного факультету Киргизького медичного інституту, після реевакуації повернена, про що свідчать трикутні печатки „Библиотека Киргизского госуд. мед. ин-та”. Знахідками та відкриттями стали 24 конволюти, які об’єднують у собі по декілька документів. Привертають увагу конволютні видання, принципи складання яких не піддаються логічному поясненню, незбагненні й загадкові. У них зшиті різноманітні за тематикою і хронологією медичні книги. Книжкова колекція історичної спадщини медичної науки зберігається в окремій ізольованій кімнаті, на неї створено детальний опис в електронному каталозі. Опис стародруків здійснювався впродовж декількох років у базі даних ІРБІСа „Книги”. При необхідності, в разі відсутності даних для опису, що пов’язано, головним чином, із поганим фізичним станом окремих видань, проведено додаткові дослідження, пошук даних у мережі. Обов’язково уточнювалися відомості про авторів. При описі видань до 1917 р. намагалися робити опис таким чином, щоб він давав якомога детальніше відображення всіх частин видання, з яких брались дані для опису. Звичайно, найбільше їх віддзеркалював титульний лист. Таким чином, до

описів увійшли, наприклад, поіменний склад редакцій журналів, не тільки назви видавництв і типографій, а і їхні адреси. Цікавими є дані з корінців книг, що теж відображувалися в описі видань, старіших 1917 р. Бібліографічний опис проводився мовою видання, а основні елементи опису ще й перекладалися українською мовою. Видання російською імперською мовою до мовної реформи 1918 р. описано з дореформенною орфографією, але з наявними обмеженнями ІРБІСу: наша версія не підтримує таблицю символів; відображено і сучасне звучання назв книг та імен авторів. При описі книжкових видань річних комплектів журналів послідовно вивчалися всі сторінки для деталізації описів. В ІРБІСі наявні поля для відображення фізичного стану кожного видання, при потребі вони заповнюються. З метою надання читачам більш повного уявлення про кожне видання зі скарбів рідної бібліотеки продовжується робота над удосконаленням і розширенням їх бібліографічного опису. Можна з упевненістю стверджувати, що документальний медичний спадок, тобто видання, які мають краєзнавчу, наукову, історичну або поліграфічну цінність, цікаві не тільки вузьким спеціалістам у галузі книго- та бібліотекознавства. „Покоління гугл” – студентська молодь, утомившись від мерехтіння дисплеїв гаджетів, із задоволенням, захопленням і цікавістю розглядає старовинні книги, уважно слухає розповіді бібліотекарів і бере участь у масових заходах, що популяризують ці видання. Так, у рамках святкування 95-річчя ВДНЗУ „УМСА”, бібліотекою створено й презентовано загалу перший розділ віртуального Путівника „Сторінки академічної біографії в книжкових виданнях: перший період 1921-1931 рр.”, в якому непростий тернистий шлях становлення та розвитку Української медичної стоматологічної академії представлений саме крізь призму колекції старовинних медичних видань. А під час Тижнів першокурсників було проведено кілька тематичних бесід із бібліографічними оглядами „Зі скарбів бібліотеки: старовинні видання” та „Зі скарбів бібліотеки: енциклопедії давні та сучасні”, які давали можливість не тільки прослухати цікаві змістовні розповіді, а й потримати, погортати унікальні раритетні книги.

Використання мультимедійних ресурсів, звукових фонограм, художніх репродукцій під час цих заходів дозволяє їх урізноманітнити, зробити більш насиченими, цікавими та пізнавальними.